

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT

6866/6
Nr. _____ Prot.

Tiranë, më 28.10.2025

URDHËR

Nr. 555, datë 28.10.2025

PËR

MIRATIMIN E PROGRAMEVE MËSIMORE TË DISA LËNDËVE TË
KURRIKULËS BËRTHAMË, TË DISA KLASAVE TË ARSIMIT BAZË

Në mbështetje të nenit 102 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, të shkronjës “ç”, të pikës 2, të nenit 45 të ligjit nr. 69/2012, “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, të ndryshuar, të shkronjave “dh” dhe “e”, të pikës 5, të kreut III, të vendimit nr. 98, datë 27.02.2019, të Këshillit të Ministrave, “Për krijimin, mënyrën e organizimit e të funksionimit të Agjencisë së Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar” dhe të urdhrit nr. 497, datë 29.09.2025 “Për delegimin e kompetencave dhe caktimin e detyrave të zëvendësministrit të Arsimit znj. Orjana Osmani”, i ndryshuar,

URDHËROJ:

1. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Gjuhë angleze”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 1, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
2. Miratimin e “Programit mësimor të lëndës “Qytetari”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 2, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
3. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Matematikë”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 3, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
4. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Dituri natyre”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 4, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
5. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Edukim fizik, sport dhe shëndet”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor”, sipas shtojcës 5, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.

6. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Muzikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor", sipas shtojcës 6, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
7. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Art pamor", të kurrikulës bërthamë, për klasën e parë të arsimit fillor", sipas shtojcës 7, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
8. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Teatër", të kurrikulës bërthamë, për klasën e pestë, klasën e gjashtë dhe klasën e shtatë të arsimit bazë", sipas shtojcës 8, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
9. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë shqipe", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 9, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
10. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë angleze", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 10, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
11. Miratimin e "Programit mësimor të lëndës "Qytetari", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 11, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
12. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Histori", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 12, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
13. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjeografi", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 13, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
14. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Matematikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 14, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
15. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Fizikë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 15, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
16. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Biologji", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 16, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
17. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Edukim fizik, sport dhe shëndet", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 17, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
18. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë e huaj e dytë (frënge, italiane, gjermane), për shkollat me marrëveshje me ambasadat", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 18, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
19. Miratimin e "Programit mësimor të përditësuar, të lëndës "Gjuhë e huaj e dytë", të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë dhe klasën e shtatë të arsimit të mesëm të ulët", sipas shtojcës 19, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.

20. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Muzikë”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët”, sipas shtojcës 20, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
21. Miratimin e “Programit mësimor të përditësuar, të lëndës “Art pamor”, të kurrikulës bërthamë, për klasën e gjashtë të arsimit të mesëm të ulët”, sipas shtojcës 21, bashkëlidhur dhe pjesë përbërëse e këtij urdhri.
22. Programet mësimore të klasës së parë dhe klasës së gjashtë hyjnë në fuqi dhe fillojnë zbatimin në vitin shkollor 2026 – 2027.
23. Programet mësimore të klasës së shtatë hyjnë në fuqi dhe fillojnë zbatimin në vitin shkollor 2027 – 2028.
24. Programi mësimor i klasës së pestë hyn në fuqi dhe fillon zbatimin në vitin shkollor 2029 – 2030.
25. Programet mësimore të mëparshme, shfuqizohen sipas fillimit të zbatimit të programeve mësimore të lëndëve në klasat e sipërcituara.
26. Ngarkohen për zbatimin e këtij urdhri, Sekretari i Përgjithshëm, Drejtoria e Përgjithshme e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar, Agjencia Kombëtare e Arsimit Parauniversitar, Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar, drejtoritë rajonale të arsimit parauniversitar, zyrat vendore të arsimit parauniversitar dhe institucionet arsimore parauniversitare.

Ky urdhër hyn në fuqi menjëherë.

ZËVENDËSMINISTRI

ORJANA OSMANI

PROGRAMI I LËNDËS “QYTETARI”

ARSIMI I MESËM I ULËT

KLASA 6

FUSHA “SHKENCAT SHOQËRORE”

Koordinator: Astrit Dautaj

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

1	HYRJE.....	4
2	PËRMBAJTJA E KURRIKULËS SË LËNDËS SË QYTETARISË.....	8
2.1	KOMPETENCAT PËR KULTURË DEMOKRATIKE	9
2.1.1	Vlerat.....	9
2.1.2	Qëndrimet	10
2.1.3	Aftësitë.....	13
2.1.4	Njohuritë dhe të kuptuarit kritik	16
2.2	DIMENSIONET E QYTETARISË DEMOKRATIKE	19
3	REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE NË KLASËN E GJASHTË.....	21
4	UDHËZIME METODOLOGJIKE	30
5	ÇFARË KËRKOHEM NGA MËSUESI I LËNDËS SË QYTETARISË?	32

5.1	Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike.....	33
5.2	Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare	36
5.3	Koha mësimore për tematikë për secilën klasë	39
5.4	Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar: njohuritë, aftësitë dhe prirjet qytetare	40
5.4.1	Aftësitë intelektuale	41
5.4.2	Prirjet qytetare.....	48
6	MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE	52

1 HYRJE

Edukimi për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut (EQD/EDNJ) është pjesë e politikës arsimore në Shqipëri, në përmbushje të synimit të saj bazë në drejtim të krijimit të një kulture demokratike dhe pajisjes së individëve me kompetenca për jetën. Në themel të tij qëndrojnë kompetencat për kulturën demokratike të Kornizës Referuese të Këshillit të Evropës, e mbështesin të gjitha kurrikulat e edukimit qytetar, pjesë e kurrikulës zyrtare të arsimit parauniversitar për klasat 1-10. Këto kompetenca janë baza për ndërtimin e përmbajtjes së lëndës së qytetarisë. Ato shprehen dhe nënkuptohen shprehimisht në fushat, dimensionet, idetë, konceptet, objektivat etj., e kësaj kurrikule, të cilat janë të përafruara horizontalisht dhe vertikalisht me standardet dhe praktikatat e KE.

Ndryshimet e përshtatura me kurrikulën ekzistuese shënojnë progres dhe janë në përputhje me politikën dinamike të KE-së të njëzet viteve të fundit. Kurrikula e shkruar pasqyron konceptet dhe praktikatat e përditësuara të dokumenteve të KE. Kurrikula e qytetarisë është në përputhje me konceptet, praktikatat dhe pritshmëritë e KE të EQD/EDNJ, pasi ato përfshijnë koncepte të parashikuara në Kartën e KE.

Përmbajtja e lëndës “Qytetari” trajton jo vetëm realitetin shqiptar, si të ndryshuar dhe ende në ndryshim, problemet dhe sfidat përkatëse, por edhe realitetin evropian dhe global. Si e tillë, kurrikula e kësaj lënde është përballur vazhdimisht me sfidën e përballjes me ndryshimin e faktorëve lokalë, ekonomikë, socialë, kulturorë, por edhe nga këndvështrimi i angazhimit të vendit për integrim dhe anëtarësimin e tij të ardhshëm në BE.

Situata ndërkombëtare dhe nevoja për përmirësimin e cilësisë së Edukimit për qytetari demokratike

Për shumë vite, Evropa përballet me kërcënime që minojnë kulturën e demokracisë, vlerat dhe parimet e saj, të tilla si: rikthimi i luftës, radikalizmi, dobësimi i angazhimit për lirinë e shprehjes, diskriminimi në rritje, gjuha e urrejtjes në internet dhe pakënaqësia me përpjekjet e qeverisë për të trajtuar ndryshimet klimatike. Vitet e fundit ka pasur një rritje të intolancës ndaj atyre që perceptohen si të ndryshëm, ndaj kulturave dhe gjuhëve të tyre dhe një rënie të interesit për integrimin e pakicave dhe emigrantëve. Kësaj gjendjeje komplekse i shtohet ardhja e sferës digjitale dhe teknologjive të tilla si inteligjenca artificiale gjeneruese, të cilat ofrojnë mundësi të paprecedentë, por gjithashtu përmbajnë rreziqe të konsiderueshme nëse përdoren në mënyrë të papërshtatshme.

Nga ana tjetër arsimit vazhdon të mos arrijë qëllimin e tij për përgatitjen e të rinjve për të jetuar si qytetarë aktivë në një shoqëri demokratike, pavarësisht nga pranimi se vlerat demokratike janë komponentë themelorë dhe thelbësorë si për zhvillimin profesional dhe personal, ashtu dhe për funksionimin demokratik të institucioneve. Për më tepër, nxënësit nuk kanë pasur mundësi të mjaftueshme për t'u fuqizuar dhe për të përfituar plotësisht nga një arsimim që i përgatit ata për t'u bërë qytetarë aktivë dhe të informuar për shkak të mungesës së kurrikulave fleksibël dhe mjediseve të të mësuarit të sigurt dhe jo të dhunshëm, të favorshëm për të mësuar praktikën demokratike. Përveç kësaj, jo të gjithë nxënësit në Evropë janë në gjendje të kuptojnë dhe të mendojnë në mënyrë kritike për çështje të tilla si historia, bota, politika, ligji, të drejtat e njeriut, kulturat, fetë, media, ekonomia, shkenca dhe mjedisi.

Për t'iu përgjigjur këtyre sfidave, arsimit, ndër të tjera, duhet të rigjallërojë misionin e tij qytetar duke i përgatitur të gjithë qytetarët që të bëhen pjesëmarrës aktivë në një shoqëri demokratike. Qytetarëve të të gjitha moshave duhet t'u jepet mundësia të zhvillojnë aftësitë e nevojshme për bashkëjetesën demokratike. Kjo bëhet në kontekstin e të mësuarit gjatë gjithë jetës dhe përmes një qasjeje me shumë palë, duke përfshirë mbështetjen e menaxherëve të arsimit, mësuesve, nxënësve dhe partnerëve të tjerë në arsim.

Transformimi digjital, i mbështetur kryesisht nga Inteligjenca Artificiale (AI), ka ndryshuar ndjeshëm peizazhin arsimor në vitet e fundit. Ky transformim dëshmohet nga integrimi i teknologjive dhe praktikave digjitale për të përmirësuar proceset e të mësuarit, për të zgjeruar aksesin në burimet arsimore, për të promovuar shkrim-leximin digjital dhe për të nxitur qasje inovative që përmirësojnë rezultatet arsimore dhe përgatisin nxënësit për epokën digjitale. Sistemet arsimore kanë nisur reformat në lidhje me **rishikimin e qasjeve pedagogjike**, të mjediseve të të mësuarit, zhvillimin e shkrim-leximit digjital midis mësuesve dhe nxënësve dhe qeverisjen me pjesëmarrje të sistemeve arsimore.

Edukimi i qytetarisë digjitale ofron një mundësi për ta bërë këtë duke ofruar një kornizë pedagogjike që përshtatet në mënyrë holistike në të gjithë kurrikulën. Ai integron kompetencat e përcaktuara në Kuadrin e Referencës së Kompetencave për Kulturë Demokratike dhe mbulon dhjetë

fushat e aktiviteteve të prekura nga teknologjitë digjitale. Këto fusha janë të grupuara gjerësisht në tre grupe: Të qenit online, që përfshin domene që lidhen me kompetencat e nevojshme për të hyrë në shoqërinë digjitale, për t'u shprehur lirisht dhe për të përdorur mjetet digjitale në mënyrë krijuese dhe kritike; Mirëqenia në internet, e cila përfshin fusha që lidhen me kompetencat e nevojshme për t'u angazhuar pozitivisht në shoqërinë digjitale dhe për të zhvilluar një marrëdhënie të shëndetshme me teknologjinë; Të drejtat në internet, që përfshijnë domene që lidhen me kompetencat që lidhen me të drejtat dhe përgjegjësitë e qytetarëve në shoqëri komplekse, të larmishme në një kontekst digjital, ku mbrohet privatësia dhe fuqizohet pjesëmarrja aktive.

Edukimi për qytetari demokratike në dokumentet strategjike të arsimit në Shqipëri

Shoqëria e ndryshuar shqiptare dhe kërkesat e bashkëjetesës demokratike shtrojnë përpara arsimit:

- nevojën për të unifikuar vizionet dhe perspektivat afatshkurtra dhe afatgjata të veprimit qytetar demokratik;
- domosdoshmërinë për t'u transmetuar të rinjve tanë njohuri, vlera e shprehi të reja, por edhe kompetencën qytetare për t'i përdorur ato dhe për t'u integruar e përfshirë cilësisht në veprimin e përgjegjshëm qytetar,
- nevojën për të përgatitur mësues qytetarë dhe të kualifikuar, që të jenë të aftë:
 - të njohin e të përhapin konceptimet dhe praktikat e reja bashkëkohore në fushën e qytetarisë;
 - të mbështesin dhe sigurojnë bashkëpunimin ndërmjet shkollës, familjes dhe komunitetit dhe institucioneve të tjera përgjegjëse për ndërtimin e shoqërisë së re demokratike;
 - të kuptojnë tendencat sociale, ekonomike, kulturore etj., të shoqërisë shqiptare e më gjerë e të përballojnë sfidat e reja të kohës, zhvillimit, transformimit e progresit etj.

Cilat janë bazat politike dhe legislative mbi të cilat ngrihet politika e edukimit për qytetari demokratike në Shqipëri?

1. **Kushtetuta e Shqipërisë.** Në Shqipëri, detyrimi i sistemit arsimor për të ushqyer arsimin me vlerat dhe parimet e EQD/EDNJ buron nga Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë si bazë për respektimin dhe mbrojtjen e dinjitetit të njeriut, të drejtave dhe lirive, trashëgimisë kombëtare, bashkëjetesës fetare dhe bashkëjetesës me pakicat, të cilat janë baza e shtetit.

2. **Ligji për Arsimin Parauniversitar.** Në këtë drejtim, ndryshimet e bëra në vitin 2015 në Ligjin për Arsimin Parauniversitar, i cili është ligji kryesor që rregullon veprimtarinë e sistemit arsimor parauniversitar, përmban 8 kompetencat kyçe të Bashkimit Evropian në të cilat përfshihet kompetenca e qytetarisë, vetëdijes dhe shprehjes kulturore.

3. **Strategjia Kombëtare e Arsimit 2021-2026**, një dokument që është hartuar bazuar në vlerat e Këshillit të Evropës, me një vizion për arsimin, synon të arrijë “Një sistem arsimor cilësor të bazuar në parimet e përfshirjes dhe të të mësuarit gjatë gjithë jetës, i cili u mundëson të gjithë individëve të arrijnë potencialin e tyre të plotë duke kontribuar kështu në mirëqenien e tyre personale, si dhe në forcimin e demokracisë dhe integritetit të vendit.

4. **Karta e Këshillit të Evropës për Qytetarinë Demokratike dhe Edukimin për të Drejtat e Njeriut**, e cila kërkon nga shtetet anëtare:

- a) Së pari, përfshirja e arsimit për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut në kurrikulat për arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm si dhe në arsimin dhe aftësimin e përgjithshëm dhe profesional.
- b) Së dyti, të vazhdojë të mbështesë, rishikojë dhe përditësojë edukimin për qytetarinë demokratike dhe edukimin për të drejtat e njeriut në këto kurrikula me qëllim që të sigurohet rëndësia e tyre dhe të inkurajohet qëndrueshmëria e kësaj fushe.

5. **Kuadri i referencës së kompetencave për kulturën demokratike:** 3 vëllime që përcaktojnë jo vetëm grupin prej 20 kompetencash dhe treguesit e tyre përkatës, por edhe një vizion dhe rekomandime të qarta për t'i bërë ato pjesë të politikës dhe praktikës së mësimdhënies dhe të nxënies.

2 PËRMBAJTJA E KURRIKULËS SË LËNDËS SË QYTETARISË

Përmbajtja e lëndës së Qytetarisë trajton jo vetëm realitetin shqiptar, si të ndryshuar dhe ende në ndryshim, problemet dhe sfidat përkatëse, por edhe realitetin evropian dhe global. Si e tillë, kurrikula e kësaj lënde është përballur vazhdimisht me sfidën e përballjes me ndryshimin e faktorëve lokalë, ekonomikë, socialë, kulturorë, por edhe nga këndvështrimi i angazhimit të vendit për integrim dhe anëtarësimin e tij të ardhshëm në BE.

Një listë e gjatë çështjesh që janë bërë prioritet për sistemin arsimor përfshijnë edukimin për qytetarinë demokratike dhe të drejtat e njeriut, edukimin kundër ekstremizmit të dhunshëm dhe radikalizimit, edukimin mbi fenë dhe çështjet e lidhura me to, edukimin e medias dhe informacionit, edukimin ligjor të publikut, edukimin gjinor, edukimin kundër diskriminimit, edukimin kundër trafikimit të qenieve njerëzore, edukimin kundër abuzimit seksual dhe edukimin për përfshirje.

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ka në themel Kompetencat themelore të përcaktuara në Kuadrin e Referencës së Kompetencave për Kulturë demokratike

2.1 KOMPETENCAT PËR KULTURË DEMOKRATIKE

2.1.1 VLERAT

1. Vlerësimi i dinjitetit njerëzor dhe i të drejtave të njeriut

Nxënësi:

- Argumenton që të drejtat e njeriut duhet të mbrohen dhe të respektohen gjithmonë.
- Argumenton që të drejtat e veçanta të fëmijëve duhet të respektohen dhe të mbrohen nga shoqëria.
- Mbron pikëpamjet se askush nuk duhet të jetë objekt i torturës, i trajtimeve poshtëruese ose i ndëshkimit.
- Argumenton se të gjitha institucionet publike duhet të respektojnë, të mbrojnë dhe të zbatojnë të drejtat e njeriut.
- Mbron pikëpamjen që kur njerëzit janë të burgosur, megjithëse ata janë objekt i kufizimeve, nuk do të thotë që ata meritojnë më pak respekt dhe dinjitet se të tjerët.
- Shpreh pikëpamjen se të gjitha ligjet duhet të jenë në përputhje me normat dhe standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.

2. Vlerësimi i larmisë kulturore

Nxënësi:

- Mbështet pikëpamjen se ne duhet të jemi tolerantë për besimet e ndryshme që mbahen nga të tjerët në shoqëri.
- Mbështet pikëpamjen se secili duhet të përpiqet për mirëkuptimin e ndërsjellë dhe të kuptimshëm të dialogut ndërmjet njerëzve dhe grupeve që perceptohen “të ndryshëm” nga njëri-tjetri.
- Shpreh pikëpamjen se larmia kulturore në shoqëri duhet të vlerësohet dhe të çmohet pozitivisht.
- Argumenton se dialogu ndërkulturor duhet të na ndihmojë të njohim identitetet tona të ndryshme dhe përkatësitë kulturore.
- Argumenton që dialogu ndërkulturor duhet të zhvillojë respektin dhe kulturën e “të jetuarit së bashku”.

3. Vlerësimi i demokracisë, i drejtësisë, i ndershmërisë, i barazisë dhe i shtetit të së drejtës

Nxënësi:

- Argumenton që shkollat duhet të mësojë nxënësit për demokracinë dhe si të veprojnë si qytetarë demokratë.
- Shpreh pikëpamjen që të gjithë qytetarët duhet të trajtohen në mënyrë të barabartë dhe të paanshme nga ligji.
- Argumenton se ligjet duhet të zbatohen gjithmonë në mënyrë të ndershme.
- Argumenton se zgjedhjet demokratike duhet të zhvillohen të lira dhe të ndershme, në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe me legjislacionin vendas.
- Shpreh pikëpamjen se kurdoherë, që një punonjës publik ushtron pushtet, ai duhet të mos e keqpërdorë pushtetin dhe të kapërcejë kufijtë e autoritetit ligjor
- Mbështet pikëpamjen se gjykata duhet t'u garantohen të gjithëve në mënyrë që njerëzve të mos iu mohohen mundësitë për të çuar një çështje në gjykatë për shkak të pamundësisë financiare e të karakterit të ndërlikuar.
- Mbështet pikëpamjen se ata të cilëve u është besuar pushteti legjislativ, duhet të jenë objekt i mbikëqyrjes ligjore dhe i mbikëqyrjes së duhur mbarë institucionale.
- Shpreh pikëpamjet se informimi për politikat publike dhe zbatimimi i tyre duhet t'i bëhen të njohura publikut.
- Argumenton nevojën e masave të efektshme kundër veprimeve të autoriteteve publike të cilat shkelin të drejtat civile.

2.1.2 QËNDRIMET

1. Të qenit i hapur ndaj kulturave të tjera

Nxënësi:

- Tregon interes për të mësuar për besimet, vlerat, traditat e njerëzve të tjerë dhe të botëkuptimeve.
- Shpreh interes për të udhëtuar në vende të tjera.
- Shpreh kureshtjen për besimet dhe interpretimet e të tjerëve dhe orientimet dhe grupimet kulturore.

- Shpreh vlerësimin e veta për mundësinë për të pasur përvoja të kulturave të tjera.
- Kërkon dhe mirëpret mundësitë për të takuar njerëz me vlera, zakone dhe sjellje të ndryshme.
- Kërkon kontakte me njerëz të tjerë për të mësuar për kulturën e tyre.

2. Respekti

Nxënësi:

- U jep hapësirë të tjerëve për të shprehur vetveten.
- Shpreh respektin për njerëzit e tjerë si qenie të barabarta njerëzore.
- Trajton të gjithë njerëzit me respekt, pavarësisht nga prejardhja e tyre kulturore.
- Shpreh respekt për njerëzit me status ekonomik e social të ndryshëm nga i veti.
- Shpreh respekt për ndryshimet fetare.
- Shpreh respekt për njerëzit që kanë pikëpamje politike të ndryshme nga të vetat.

3. Mendësia qytetare

Nxënësi:

- Shpreh vullnetin për të bashkëpunuar me të tjerët.
- Bashkëpunon me të tjerët për çështje të interesit të përbashkët.
- Shpreh përkushtimin për të mos qenë vëzhgues pasiv kur shkelet dinjiteti dhe të drejtat e të tjerëve.
- Diskuton për çfarë mund të bëhet për të ndihmuar komunitetin të bëhet një vend më i mirë.
- Ushtron detyrimet dhe përgjegjësitë e qytetarisë aktive në nivel vendor, kombëtar ose global.
- Ndërmerr veprime për të qenë i informuar për çështjet qytetare.

4. Përgjegjësia

Nxënësi:

- Tregon që pranon përgjegjësinë për veprimet e veta.
- Kërkon ndjesë kur lëndon ndjenjat e dikujt.
- Dorëzon punën e kërkuar në kohë.
- Dëshmon përgjegjësinë për gabimet e veta.
- Përmbush angazhimet e veta ndaj të tjerëve gjithmonë.

5. Efektshmëria e veprimeve

Nxënësi:

- Shpreh besimin në aftësinë e vet për të kuptuar çështjet.
- Shpreh besimin që mund të kryejë veprimtaritë që ka planifikuar.
- Shpreh besim në aftësitë e veta për të eksploruar pengesat gjatë arritjes së qëllimit.
- Shpreh besimin se mund të ndryshojë nëse e dëshiron një gjë të tillë.
- Tregon siguri në aftësitë e veta për të përballuar me sfidat e jetës.
- Tregon besim se e di si mund të menaxhojë situatat e paparashikuara duke u bazuar në burimet e veta.

6. Toleranca ndaj paqartësisë

Nxënësi:

- Bashkëvepron mirë me të tjerët që kanë larmi pikëpamjesh të ndryshme.
- Tregon që është në gjendje të ndërpresë përkohësisht gjykimet për të tjerët.
- Ndihet rehat në situata të panjohura.

- Trajton pozitivisht dhe në mënyrë konstruktive situatat e pasigurta.
- Punon mirë në rrethana të paparashikuara.
- Shpreh dëshirën për t'u sfiduar në idetë dhe dëshirat e veta.
- Kënaqet me sfidat e trajtimit të problemeve të paqarta
- Ndihet mirë gjatë trajtimit të situatave të ndërlikuara.

2.1.3 AFTËSITË

1. Aftësitë e të mësuarit të pavarur

Nxënësi:

- Tregon shkathtësinë për të identifikuar burimet për të mësuarit (p.sh. njerëzit, librat, interneti);
- Kërkon, kur është e nevojshme, qartësimin e informacionit të ri të marrë nga njerëz të tjerë;
- Mund të mësojë për tema të reja me mbikëqyrje minimale;
- Mund të vlerësojë cilësinë e punës së tij;
- Mund të përzgjedhë burimet më të besueshme të informacionit ose të këshillave nga ato që janë të pranishme;
- Tregon aftësinë për të mbikëqyrur, për të përcaktuar dhe për të plotësuar detyra pa mbikëqyrje të drejtpërdrejtë.

2. Aftësitë e menduarit analitik dhe kritik

Nxënësi:

- Mund të identifikojë ngjashmëritë dhe ndryshimet ndërmjet informacionit të ri dhe atij të njohur;
- Përdor evidenca për të mbështetur opinionin e vet;
- Mund të vlerësojë rreziqet që lidhen me alternativa të ndryshme;

- Dëshmon që ai mendon për përdorimin e drejtë të informacionit;
- Mund të identifikojë hendeqet, mungesën e lidhjes ose divergjencat në materialet e analizuara;
- Mund të përdorë kritere të qarta dhe të veçanta, parime ose vlera për të bërë gjykime.

3. **Aftësitë për të dëgjuar dhe për të vëzhguar**

Nxënësi:

- Dëgjon me kujdes opinionet e ndryshme.
- Dëgjon me vëmendje të tjerët.
- Vëzhgon gjestet e folësve dhe gjuhën e përgjithshme të trupit për të kuptuar më mirë fjalët e tyre.
- Mund të dëgjojë në mënyrë të efektshme për të deshifruar kuptimin ose qëllimet e një personi tjetër.
- I kushton vëmendje asaj çfarë të tjerët nënkuptojnë por nuk e shprehin
- I kushton vëmendje mënyrën si njerëzit nga kultura të tjera reagojnë në mënyra të ndryshme ndaj të njëjtës situatë.

4. **Empatia**

Nxënësi:

- Mund të dallojë kur një shok ka nevojë për ndihmë.
- Shpreh simpatinë për gjërat e këqija që ka parë t'u ndodhin të tjerëve.
- Përpiqet të kuptojë më mirë miqtë, duke përfytyruar gjërat nga këndvështrimi i tyre.
- Merr parasysh ndjenjat e njerëzve të tjerë kur merr vendime.
- Shpreh pikëpamjen se kur mendon për të tjerët në vende të tjera, ai ndan me ta gëzimet dhe hidhërimet e tyre.
- Identifikon me kujdes ndjenjat e të tjerëve, edhe në rastet ku ata nuk duan t'i tregojnë ato.

5. **Fleksibiliteti dhe përshtatshmëria**

Nxënësi:

- Ndryshon opinionin e vet nëse dëshmohet përmes argumenteve të arsyeshme se kjo është e nevojshme dhe kërkohet të bëhet.
- Mund të ndryshojë vendimet që ka bërë nëse kjo kërkohet nga pasojat e këtyre vendimeve.
- Përshtatet ndaj situatave të reja, duke përdorur aftësi të reja.
- Përshtatet ndaj situatave të reja duke përdorur njohuritë në mënyra të ndryshme.
- Përshtat konventat socio-kulturore të grupeve të tjera kulturore kur bashkëvepron me anëtarët e këtyre grupeve.
- Mund të ndryshojë sjelljen e veta për ta përshtatur me kulturat e tjera.

6. Aftësitë gjuhësore, komunikuese dhe shumëgjuhëshe

Nxënësi:

- Mund të shpreh mendimet e veta për një problem.
- U kërkon folësve të përsërisin çfarë kanë thënë, nëse nuk është e qartë për të.
- Bën pyetje që dëshmojnë të kuptuarit e pozicionit të njerëzve të tjerë.
- Mund të përshtatë mënyra të ndryshme të shprehjes së mirësjelljes në një gjuhë tjetër.
- Mund të ndërmjetësojë me anë të gjuhës, përmes përkthimit, interpretimit ose shpjegimit, në shkëmbime ndërkulturore.
- Mund të shmangë me sukses keqkuptimet ndërkulturore.

7. Aftësitë bashkëpunuese

Nxënësi:

- Ndërton marrëdhënie pozitive me të tjerët në grup.
- Ndan punën me të tjerët kur punon si anëtar i një grupi.

- Punon për të ndërtuar konsensus për të arritur synimet e grupit.
- Si anëtar i një grupi, mban të tjerët të informuar për informacione të dobishme që lidhen me interesat e tyre.
- Prodhon entuziazëm ndërmjet anëtarëve të grupit për përmbushjen e synimeve të përbashkëta.
- Kur punon me tjerët, i mbështet ata pavarësisht nga ndryshimet në pikëpamje.

8. Aftësitë për zgjidhjen e konflikteve

Nxënësi:

- Mund të komunikojë me respekt me palët në konflikt.
- Mund të identifikojë rrugë të ndryshme për zgjidhjen e konflikteve.
- Mund të ndihmojë të tjerët për të zgjidhur konfliktet përmes rritjes së shkallës së kuptimit të alternativave të pranishme.
- Mund të nxisë palët e përfshira në konflikt për të dëgjuar në mënyrë aktive njëri-tjetrin dhe për të ndarë çështjet në interes të përbashkët.
- Nis rregullisht komunikimin për të ndihmuar në zgjidhjen e konflikteve ndër personale.
- Mund të trajtojë me efektivitet stresin emocional, ankthin dhe pasigurinë e njerëzve të tjerë në situata konfliktuale.

2.1.4 NJOHURITË DHE TË KUPTUARIT KRITIK

1. Njohja dhe të kuptuarit kritik të vetes

Nxënësi:

- Mund të përshkruajë emocionet e tij.
- Mund të përshkruajë mënyrat në të cilën mendimet dhe emocionet e veta ndikojnë sjelljen e tij.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për vlerat dhe besimet e tij.

- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për veten nga këndvështrime të ndryshme.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për paragjykimet dhe stereotipat e veta dhe për shkaqet e tyre.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për emocionet dhe ndjenjat në situata të ndryshme e të larmishme.

2. **Njohja dhe të kuptuarit kritik të gjuhës dhe komunikimit**

Nxënësi:

- Mund të shpjegojë se si toni i zërit, kontakti pamor dhe gjuha e shenjave mund të ndihmojnë komunikimin.
- Mund të përshkruajë ndikimin social dhe pasojat e stileve të ndryshme të komunikimit tek të tjerët.
- Mund të shpjegojë se si marrëdhëniet shoqërore disa herë janë të koduara në format gjuhësore që përdoren në biseda (p.sh. në përshëndetje, në format për t'u drejtuar dikujt etj.).
- Mund të shpjegojë përse njerëzit e kulturave të tjera mund të ndjekin modele të ndryshme komunikimi, verbale dhe jo verbale, të cilat janë të rëndësishme në këndvështrimin e tyre.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për modelet e ndryshme komunikimit që përdoren të paktën në një grup shoqëror ose kulturor.

3. **Njohja dhe të kuptuarit kritik të botës (duke përfshirë politikën, ligjin, të drejtat e njeriut, kulturën, kulturat, fetë, historinë, median, ekonominë, mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm)**

Nxënësi:

- Mund të shpjegojë kuptimin e koncepteve politike bazë, duke përfshirë demokracinë, lirinë, qytetarinë, të drejtat dhe përgjegjësitë.
- Mund të shpjegojë përse secili ka përgjegjësi të respektojë të drejtat e njeriut të të tjerëve.

- Mund të përshkruajë praktikat kulturore bazë (p.sh. zakonet e të ushqyerit, praktikat e përshëndetjeve, mënyrën si u drejtoheni njerëzve, mirësjellja) në një kulturë tjetër.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike se si botëkuptimi i veta është një ndër botëkuptimesh e shumta në botë.
- Mund të vlerësojë ndikimin e shoqërisë në natyrën e botës, për shembull, nga pikëpamja e rritjes së popullsisë, e zhvillimit të popullsisë, e konsumit të burimeve.
- Mund të reflektojë për rreziqet që lidhen me dëmtimin e mjedisit.
- Mund të shpjegojë natyrën universale, të patjetërsueshme dhe të pandashme të të drejtave të njeriut.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për marrëdhëniet ndërmjet të drejtave të njeriut, demokracisë, paqes dhe sigurisë në një botë të globalizuar.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për shkaqet rrënjësore të shkeljeve të të drejtave të njeriut, duke përfshirë edhe rolin e stereotipave dhe paragjytimeve në proceset që çojnë në abuzimin me të drejtat e njeriut.
- Mund të shpjegojë rreziqet e përgjithësimit nga sjelljet individuale tek e tërë kultura.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për simbolet fetare, ritualet fetare etj.
- Mund të përshkruajë pasojat e propagandës në botën e sotme.
- Mund të shpjegojë se si njerëzit mund të ruajnë dhe të mbrojnë veten nga propaganda.
- Mund të përshkruajë mënyrat e ndryshme në të cilat qytetarët mund të ndikojnë politikën.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike për thelbin ndryshues të kuadrit të të drejtave të njeriut dhe zhvillimin e vazhdueshëm të të drejtave të njeriut në rajone të ndryshme të botës.
- Mund të shpjegojë përse nuk ka grupe kulturore që kanë karakteristika të brendshme të pandryshueshme.
- Mund të shpjegojë përse të gjitha besimet fetare janë në zhvillim dhe ndryshim të pandërprerë.
- Mund të reflektojë në mënyrë kritike përse, shpesh herë, historitë paraqiten dhe mësohen nga pikëpamja etnocentrike.

- Mund të shpjegojë ekonominë kombëtare dhe se si proceset ekonomike dhe financiare ndikojnë në funksionimin e shoqërisë.

2.2 DIMENSIONET E QYTETARISË DEMOKRATIKE

Përmbajtja e konceptit të qytetarisë demokratike është shumë e larmishme dhe shumë dimensionale. Ajo përbëhet nga:

- **Dimensioni politik**, pjesëmarrja në procesin e marrjes së vendimit dhe në ushtrimin e pushtetit politik.
- **Dimensioni ligjor**, qëndrimi dhe përgjegjësia qytetare ndaj rregullave dhe ligjit, vetëdija dhe ushtrimi i të drejtave dhe përgjegjësi të qytetarëve. Etj.
- **Dimensioni etik**, vetëdija për shtyllat kryesore të edukimit të fëmijëve për integritet moral e luftë kundër korrupsionit.
- **Dimensioni kulturor**, respekti për të gjithë njerëzit, vlerat themelore demokratike, për historinë dhe trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht të ndryshme, si dhe ndihma për vendosjen e marrëdhënieve ndërkulturore paqësore.
- **Dimension shoqëror, ekonomik e financiar**, veçanërisht përpjekjet kundër varfërisë dhe përjashtimit social, përpjekjet për krijimin e formave të reja të punës dhe të zhvillimit të komuniteteve dhe si ekonomia të mund të ndihmojë krijimin e një shoqërie demokratike.
- **Dimensioni i karrierës**, si pjesë e edukimit për vendimmarrje të mirinformuar dhe për kompetencë
- **Dimensioni evropian**, vetëdija për unitetin dhe diversitetin e kulturës evropiane dhe të mësuarit për të jetuar në një kontekst evropian.
- **Dimensioni global**, njohja, pranimi dhe nxitja e ndërvlerësive dhe të solidaritetit global.
- **Dimensioni i qytetarisë digjitale**, të qenit online, mirëqenia online, media dhe informimi etj.

Programi i lëndës i shërben:

- **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave të qytetarisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohen në shoqëri.

- **Mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarive mësimore dhe arritjeve të nxënësve në klasë dhe jashtë saj.
- **Prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kritereve të vlerësimit.
- **Hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit.

Qëllimet e përgjithshme të programit të lëndës së qytetarisë

Edukimi për qytetari demokratike **synon**:

- të përgatisë të rinjtë për pjesëmarrje aktive në shoqërinë demokratike, duke fuqizuar kështu kulturën demokratike;
- të aftësojë të rinjtë në luftën kundër ksenofobisë, dhunës, racizmit, nacionalizmit agresiv dhe intolerancës;
- të sigurojë dhe të forcojë kohezionin shoqëror, drejtësinë sociale dhe përkushtimin për të mirën e përgjithshme;
- të fuqizojë shoqërinë civile përmes pajisjes së qytetarëve me njohuri dhe shprehje demokratike;

Mbështetur në këto qëllime të përgjithshme, programi i **lëndës së qytetarisë synon**:

- T'u japë nxënësve mundësinë të për të zhvilluar njohuritë dhe aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, për të analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe mënyrat e zbatimit të tyre.
- T'u japë nxënësve mundësinë të për të zhvilluar aftësitë e pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.
- T'u japë nxënësve mundësinë të zhvillojnë përkushtimin qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.

3 REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE NË KLASËN E GJASHTË

Në programin e qytetarisë janë paraqitur rezultatet e pritshme të të nxënit, të cilat shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh. Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj ose grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë autorët e teksteve dhe mësuesit). Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është relativisht rekomanduese.

Tema: Kultura		
Nxënësit kuptojnë se si qeniet njerëzore krijojnë, mësojnë, ndajnë së bashku dhe përshtaten ndaj kulturës. Ata vlerësojnë rolin e kulturës në formimin e jetës dhe të shoqërisë ku jetojnë, si dhe jetës dhe shoqërisë së të tjerëve dhe marrin vendime mbi bazën e njohurive për kulturën në faza të ndryshme të shkollimit të tyre në emër të respektimit të larmisë kulturore dhe të bashkëjetesës paqësore ndërmjet njerëzve dhe kulturave.		
Rezultatet e pritshme të të mësuarit		
Kultura		
13 orë		
Njohuri	Aftësi	Qëndrime

- Nxënësit i kërkohet të vëzhgojë, në klasë ose në komunitete të tjera, raste qëndrimesh të ndryshme për të njëjtën dukuri. - Atij i mundësohet, me anë shembujve të ndryshëm, të kuptojë se një ndër arsytet përse njerëz të ndryshëm mbajnë qëndrime të ndryshme për të njëjtën dukuri është prejardhja e tyre e ndryshme kulturore ose nën kulturore. - Nxënësi mëson për kulturën, elementet e saj përbërës, format në të cilat shprehet kultura dhe larmia kulturore. - Ai mëson të shohë veten si pjesë të një kulture dhe të tjerët si pjesë të kulturave të tjera. - Nxënësi eksploron format e shprehjes së kulturës si dhe ndikimin që ka kultura në mënyrën se si njerëzit mendojnë, perceptojnë veten dhe botën, si dhe sjelljet e vendimmarrjet e tyre. - Nxënësi mëson të vlerësojë larminë kulturore si diçka të natyrshme që duhet respektuar, në emër	Nxënësi duhet të aftësohet: - Të dallojë faktin që individë të ndryshëm në grupin, në klasën ku bën pjesë kanë pikëpamje dhe përjetime të ndryshme për ngjarje, njerëz ose përvoja të caktuara. - Të lidhë pikëpamjet dhe tiparet e ndryshme që janë karakteristikë e disa grupeve me përkatësinë e tyre kulturore; - Të përcaktojë kulturën dhe të përshkruajë elementet përbërës të kulturës. - Të shpjegojë shprehjet e ndryshme kulturore me faktorët e padukshëm që qëndrojnë në themel të tyre. - Të shohë veten si pjesë të një kulture dhe ndikimin e saj në mënyrën e të menduarit dhe të sjellit. - Të tregojë respekt dhe empati për këndvështrimet e ndryshme kulturore. - Të dallojë dhe të përshkruajë shembuj të ndikimit që ka përkatësia kulturore në qëndrimin e tyre.	Nxënësi: - Pranon si plotësues të vetes individët e kulturave të ndryshme; - Pranon si të natyrshëm faktin që njerëz nga kultura të ndryshme të kenë pikëpamje ose këndvështrime të ndryshme për çështje ose dukuri të caktuara të shoqërisë etj. - Respekton diversitetin në shoqëri etj. - Sfidon stereotipet, paragjykimet dhe njëanshmëritë në paraqitjen e kulturave të tjera, përfshi këtu edhe besimet fetare. - Nxit respektin dhe empatinë për këndvështrimet e ndryshme kulturore e fetare.
---	---	--

të bashkëjetesës paqësore të vlerave të ndryshme. • Po me këtë sy, nxënësi mëson të shohë besimet fetare, format e tyre të shprehjes, larminë e tyre si pjesë e kulturave të ndryshme dhe e bashkëjetesës së këtyre larmive kulturore e botëkuptimore dhe ndikimet e tyre në qytetërimet e tyre. • Ai pajiset me dijet e nevojshme kulturore dhe mëson të respektojë larminë fetare dhe kulturore në kuadrin e bashkëjetesës paqësore dhe si vlerë e qytetërimeve. • Nxënësi mëson të ndërtojë qëndrimin e tij ndaj stereotipave dhe njëanshmërive që vihen re dhe aftësohet ta mbrojë atë me argumente. • Atij i ofrohet mundësia të eksplorojë paragjykimet, stereotipat, njëanshmërinë që vihen re në komunitet. • Nxënësit i kërkohet të vërë veten në rolin e individit të paragjykuar ose të diskriminuar për të reflektuar në vijim për dëmet ose pasojat që këto qëndrime shkaktojnë tek të tjerët.	• Të analizojë si paraqiten kulturat e ndryshme në media. • Të dallojë dhe të sfidojë stereotipat dhe njëanshmëritë në paraqitjet mediatike dhe të tregojë si ndikojnë këto te njerëzit. • Të përshkruajë besimet fetare si dhe mënyrën si këto besime shprehin veten si pjesë e larmisë kulturore • Të shpjegojë që larmia e besimeve fetare, sikurse ajo kulturore është pjesë e natyrshme e realitetit dhe t'a respektojë atë. • Të shprehë dhe të mbrojë qëndrimin e tij ndaj stereotipave dhe njëanshmërive që vihen re në qëndrimin e medias ndaj individëve, grupeve, pakicave të ndryshme. • Të dallojë paragjykimet, stereotipat, njëanshmërinë që vihen re në klasë, shkollë dhe në komunitetin ku jeton • Të reflektojë ndaj vetes dhe të identifikojë sjellje vetjake që përmbajnë paragjykime	
--	--	--

- Nxënësi njihet me raste konfliktesh mes njerëzish, të cilat kanë pasur si shkak dallimet për arsye kulturore dhe disa nga pasojat e dëmshme që këto konflikte sjellin për individin, komunitetin dhe shoqërinë. - Ai ftohet të eksplorojë, në komunitetin ku jeton, rastet e konflikteve ndërmjet shokëve e shoqeve për arsye të dallimeve që ekzistojnë ndërmjet tyre dhe sugjerojnë sjelljet pozitive për zgjidhjen dhe parandalimin e tyre. - E rëndësishme është të edukohet tek nxënësi ideja e një modeli të qëndrueshëm për zgjidhjen e konflikteve, sikurse edhe për të zgjidhur probleme etj.	- Të dallojë raste konfliktesh që shkaktohen nga qëndrimet e ndryshme që njerëz nga kultura ose nën kultura të ndryshme mbajnë ndaj të njëjtës sjellje ose dukuri. - Të eksplorojë disa nga shkaqet e konflikteve, të tregojë disa nga pasojat e tyre dhe të sugjerojë mënyrën e parandalimit dhe zgjidhjes së tyre në shërbim të të mirës së përbashkët. - Të dallojë hapat për trajtimin dhe zgjidhjen e një konflikti si pjesë e një modeli për t'u zbatuar në raste tjera.	
--	--	--

Tema: Komuniteti

Nxënësit kuptojnë mënyrën si formohen, ruhen dhe ndryshojnë marrëdhëniet shoqërore. Ata dallojnë dhe shpjegojnë rolin dhe ndikimin e ndryshëm që kanë në shoqëri lloje dhe forma të caktuara institucionesh sociale, si: familja, shkolla, organizatat qytetare, arsimore, qeveritare dhe fetare dhe shqyrtojnë ndikimin e tyre në jetën e njerëzve. Ata studiojnë larminë e marrëdhënieve midis individëve dhe grupeve në shoqëri, eksplorojnë faktorët që qëndrojnë në themel të tyre, mënyrën si funksionojnë dhe ndryshojnë. Nxënësit marrin vendime mbi bazën e njohurive të fituara në nivele të ndryshme shkollimi, për qëndrime e sjellje të ndryshme, që kanë lidhje me jetën dhe bashkëjetesën paqësore në shoqëri.

Rezultatet e pritshme të të mësuarit

Orë të sugjeruara

13 orë

Njohuri	Aftësi	Qëndrime
Nxënësi njihet me shërbimet që janë të domosdoshme për jetën normale të një komuniteti dhe me nevojat që ato plotësojnë në këtë komunitet. Nxënësi njihet me institucionet kryesore që janë përgjegjëse për shërbimet që kryhen në një komunitet. Ai mbledh opinione nga prindërit ose anëtarë të komunitetit në lidhje me shkallën në të cilën ata mendojnë se shërbimet në komunitet kryhen si duhet. Ai ndërton edhe mendimin e tij në lidhje me shërbimet që kryhen ose duhet të kryhen në komunitetin në të cilin bën pjesë, duke filluar nga ato që ai vë re në komunitetin e vogël të shkallës, pallatit e më tej të lagjes. Nxënësit i jepet mundësia që të shqyrtojnë rolin që anëtarët e një komuniteti mund të luajnë në ndihmë	Nxënësi duhet të aftësohet: - Të përkufizojë komunitetin. - Të renditë shërbimet që duhet të kryhen në një komunitet në interes të të gjithë anëtarëve të komunitetit dhe për krijimin dhe për ruajtjen e një komuniteti të shëndoshë. - Të identifikojë raste kur pushteti vendor dhe institucione të tjera nuk i kanë kryer si duhet detyrat ndaj komunitetit dhe të eksplorojë shkaqet kryesore të një situatë të tillë. - Të identifikojë rastet kur punonjësit e shtetit dhe të institucioneve të tij nuk tregohen të ndershëm dhe të përgjegjshëm për të kryer punën në shërbim të komunitetit, por e shfrytëzojnë postin e tyre për interesa vetjake. - Të përcaktojë korrupsionin si një ndër shkaqet kryesore të shfrytëzimit të punës së shtetit për interesa vetjake, si vënie e interesit vetjak	Nxënësi: Merr pjesë në mënyrë vullnetare në veprimtaritë e klasës dhe të komunitetit, në emër të së mirës së përbashkët.

të institucioneve në kryerjen e shërbimeve komunitare. Ata eksplorojnë disa nga sjelljet e anëtarëve të komunitetit në të cilin jetojnë në shërbim të tij ose jo. Nxënësit shqyrtojnë shkallën e pjesëmarrjes së anëtarëve të komunitetit në zgjidhjen e problemeve të komunitetit dhe identifikojnë e analizojnë faktorët që ndikojnë në shkallën e pjesëmarrjes së qytetarëve në zgjidhjen e problemeve të komunitetit, veçanërisht në jetën në bashkëpronësi.	kundër të mirës së përbashkët, si një ndër armiq të kryesorë të plotësimit të interesit të përbashkët në komunitet. • Të përshkruajë raste e forma të ndryshme të korrupsionit. • Të analizojë disa nga shkaqet e korrupsionit. • Të tregojë për llojet e dëmeve që korrupsioni i shkakton shoqërisë. • Të dallojë disa nga format e korrupsionit që janë të pranishme në institucionin e shkollës. • Të përshkruajë disa nga rrugët për të luftuar korrupsionin. • Të argumentojë rëndësinë e edukimit për parandalimin e krijimit të kulturës që mbështet dhe mban gjallë korrupsionin. • Të përcaktojë edukimin për integritet moral si një ndër edukimet që synojnë fuqizimin e individit për t'i bërë ballë korrupsionit dhe për ta parandaluar atë. • Të përshkruajë disa nga drejtimit e edukimit për integritet moral që në bankat e shkollës.	
---	--	--

	• Të diskutojë për mundësitë e rritjes së përgjegjësisë dhe të pjesëmarrjes qytetare në shërbim të komunitetit • Të zhvillojë një projekt qytetar për të zgjidhur një problem komunitar.	
Tregu global. 9 orë		
Njohuri	Aftësi	Qëndrime
Duke punuar në grup nxënësit identifikojnë produktet e importuara në listën e produkteve që gjenden në klasë. Ata fillojnë të bëjnë të tyre idenë se tregtia me vendet e tjera ndikon edhe jetën e tyre të përditshme. Ata kuptojnë se tregtia botërore ndodh kur kombet dëshirojnë ose kanë nevojë për burime ose shërbime nga vendet e tjera, pasi vetë nuk janë në gjendje t'i plotësojnë ato me kosto të ulët ose të pranueshme e të mundshme për ta. Nxënësit do të mësojnë që kombet përdorin disa	Nxënësi duhet të aftësohet: • Të përkufizojë tregtinë. • Të shpjegojë pse vendet zhvillojnë tregti me njëri-tjetrin; • Të renditë të paktën 5 produkte të importuara nga vendet e tjera dhe të tregojë vendndodhjen e tyre në hartën e botës; • Të identifikojë interesat, tarifatat, subvencionet, embargot dhe standardet si pengesa tregtare që qeveritë përdorin për të kontrolluar tregtinë dhe për të rritur përftimet për vendet e tyre;	Nxënësi: • Pranon ndërvlerësinë si faktor përcaktues, identifikon dhe respekton kontributet e të gjitha vendeve në fuqizimin e ekonomisë botërore etj.

metoda ose rrugë për të rritur përfitimet e tyre nga tregtia. Për të shmangur konfliktet dhe për të lehtësuar shkëmbimet tregtare shtetet bëjnë marrëveshje dy ose më shumëpalëshe. Nxënësit punojnë në grupe për të identifikuar dhe për të kuptuar praktikat e biznesit që përdoren në vende të tjera. Ata zbulojnë që këto praktika mund të jenë të ndryshme në vende të ndryshme dhe që njohja e tyre mund të ndikojë pozitivisht në tregti. Nxënësi zbulojnë si lëvizja dhe vendqëndrimi i njerëzve lehtëson tregtinë ndërkombëtare. Ata diskutojnë shembuj të emigrimit dhe, përmes veprimtarive krijuese, kuptojnë dhe hyjnë më thellë në jetën e emigrantëve. Ata mësojnë që mundësitë ekonomike shpeshherë janë forca shtytëse për emigracionin dhe tregtinë globale. Nxënësit zbulojnë si përparimet në fushën e komunikimit dhe të transportit kanë rritur rendimentin dhe kanë lehtësuar tregtinë botërore. Nga mjetet e lëvizshme deri te interneti, nxënësit janë në gjendje të ndjekin informacionin dhe ndikimin e tij në ekonominë	• Të përshkruajë se si marrëveshjet shumëpalëshe mund të lehtësojnë tregtinë. • Të përshkruajë rolin e Organizatës Botërore të Tregtisë në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve tregtare ndërmjet shteteve; • Të shpjegojë si aspektet kulturore të një biznesi ndryshojnë nga njeri vend në tjetrin. • Të zhvillojë plane grupi për të krijuar një biznes të tyre në fushën e ushqimit, duke mësuar nga praktikat e biznesit të përzgjedhura nga vendet e tjera. • Të përshkruajë arsyet pse njerëzit lëvizin nga një vend në tjetrin, veçanërisht në kërkim të mundësive ekonomike. • Të japë shembuj të kontributit të emigrantëve në vendet e reja dhe të vështirësive të mëdha, me të cilat ndeshen të porsaardhurit; • Të shpjegojë tregtinë globale dhe emigrimin si mjete të shkëmbimit ndërkombëtar të burimeve njerëzore.	
--	---	--

botërore. Për të marrë pjesë në tregtinë botërore, bizneset dhe individët duhet të jenë në gjendje të blejnë të mira dhe shërbime. Nxënësit do të mësojnë se vendet kanë monedha të ndryshme që kanë vlera të ndryshme. Për të blerë të mira nga një vend tjetër, zakonisht është e nevojshme të përdorin monedhën vendase. Disa vende evropiane e kanë lehtësuar këtë proces, duke përdorur euron si monedhë të përbashkët.	• Të përshkruajë si përmirësimet në teknologji dhe në transport dhe shkëmbimi i ideve kanë ndikuar në rrjedhën e informacionit dhe në rritjen e rendimentit; • Të llogaritë rendimentin; • Të renditë shembuj të zhvillimeve teknologjike përgjatë historisë; • Të shpjegojë përse tregtia ndërkombëtare kërkon shkëmbimin e monedhave. • Të këmbejë lekun me monedha të tjera (euro, \$ etj.), duke përdorur kursin e këmbimit; • Të argumentojë përse vendet mund të mbështesë ose të kundërshtojnë vendosjen e një monedhe të përbashkët. për vete.	
---	---	--

4 UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ofron mundësi të shumta që mësuesit të zhvillojnë orë mësimore bazuar në :

- ndërveprimin aktiv midis mësuesit dhe nxënësve;
- shfrytëzimin e përvojave personale të nxënësve;
- pjesëmarrjen efektive të nxënësve në veprimtaritë mësimore;
- pavarësinë e nxënësve në shprehjen e lirë të ideve dhe opinioneve vetjake;
- përdorimin e mjeteve didaktike të domosdoshme për zhvillimin normal të programit;
- larmi strategjish dhe teknikash të përshtatura për moshën (skenarë, lojëra me role, diskutime, të ftuar, përdorim mjetesesh artistike etj.

Ky edukim arrihet nëpërmjet përdorimit të metodave, teknikave dhe strategjive ndërvepruese që krijojnë një bashkëpunim harmonik midis mësimeve dhe të nxënësve, ku ndërthuren lloje të ndryshme të edukimit, të tilla si: edukimi i të drejtave të njeriut, edukimi ndërkulturor, edukimi për paqe, edukimi global, edukimit nëpërmjet medias, edukimi mjedisor, edukimi rrugor, edukimi ekonomik etj.

Programi kësaj lënde është element i një kurrikule të hapur të formimit qytetar dhe si e tillë ajo nuk i pranon lehtë format tradicionale të mësimeve dhe të nxënësve, kur roli i mësuesit është thjesht transmetues i dijeve, kurse fëmija një dëgjues pasiv. Të kundërtën synon ky program. Ai motivon një ndërveprim të efektshëm midis nxënësve dhe mësuesit, midis punës në grupe të vogla dhe të mëdha, midis punës së pavarur dhe asaj individuale, por përparësi duhet të marrë stimulimi i ideve të ndryshme, të shumta të dalë nga nxënësit, reflektimi kritik i tyre ndaj koncepteve të përmbajtjes lëndore. Një element i një rëndësie të veçantë konsiderohen produktet e veprimtarive që mund të përgatiten nga nxënësit në klasë, si postera, struktura të ndryshme mendore në letra të bardha, gazeta të ndryshme ose reflektime të shkruara për çështje të ndryshme. Produktiviteti i nxënësve shihet si një tregues cilësor i zbatimit të këtij programi.

Pretendimet e kësaj lënde janë të mëdha. Përmbajtja e saj del jashtë kufijve të orës mësimore, të strukturave tradicionale të shkollës. Ajo thyen “disiplinën” mësimore në klasat tona. Ajo kërkon debat, gjallëri, mbajtje qëndrimesh, opinione të ndryshme, këndvështrime të shumëllojshme nga ana e fëmijëve, gjë që nuk është e lehtë, pasi kjo lidhet me formimin gjuhësor, shkencor dhe aftësitë personale të fëmijëve, të cilën ua mundësojnë edhe lëndë të tjera të kurrikulës së këtij cikli shkollimi. Në këtë kontekst lënda e qytetarisë ndërthur dhe integron natyrshëm shumë njohuri të fituara në lëndë të tjera.

Një aspekt tjetër i shtjellimit të kësaj lënde është përdorimi i përvojave personale, i ngjarjeve të ndryshme të komunitetit ku ata bëjnë pjesë, si raste studimi për shumë tema mësimore dhe objektiva që synon të përmbushë kjo lëndë.

Në këtë kuptim “rastet e studimit” nga komuniteti shërbejnë si ura lidhëse midis formimit të nxënësve në shkollë dhe jetën reale që përballojnë, por efektiviteti i kësaj mënyre të vepruari reflektohet natyrshëm në qëndrimet që nxënësi do të mbajë konkretisht brenda grupit shoqëror, të cilit i përket.

Mësuesit përdorin dhe zhvillojnë në mësimdhëniet e tyre modele të ndryshme të saj, por ky program kërkon së pari planifikimin dhe zhvillimin e mësimdhënies ndërvepruese, që ka në themel bashkëveprimin mësues-nxënës, mjedis fizik, materiale didaktike, personale të mësuesit dhe nxënësit, si dhe produkte të shumta të hartuara dhe përgatitura nga vetë fëmijët, nxënësit, ku puna në grupe është e rëndësishme, por e shoqëruar patjetër me punën e pavarur dhe atë individuale.

5 ÇFARË KËRKOHEM NGA MËSUESI I LËNDËS SË QYTETARISË?

Rolet dhe kompetencat që mësuesit dhe nxënësit kanë pasur tradicionalisht, sot kanë pësuar ndryshime. Disa nga ndryshimet që kanë ndodhur në kompetencat tradicionale të mësuesve lidhen me:

- *dijet e integruara ndër lëndore përkundrejt dijeve të kufizuara në kuadrin e lëndëve të veçanta* në: lëndët mësimore; teoritë dhe çështjet që lidhen me natyrën dhe zhvillimin njerëzor; përshtatjen e teorive të ndryshme të të mësuarit për arritjen e synimeve të veçanta edukative; (në fushën e sjelljes, të njohurive dhe të humanizmit); parimet e procesit të mësimdhënies/ të të nxënës; organizimin dhe administrimin e veprimtarive në grup;
- *procesin e shumëfishtë dhe dinamik të mësimdhënies përkundrejt procesit linear dhe statik të saj*, në të gjitha përmasat e tij: a) në përpunimin dhe përcaktimin e objektivave të larmishëm; b) në administrimin elastik të orëve të mësimit dhe të grupeve; c) në shumëllojshmërinë e modeleve të mësimdhënies përmes të mësuarit të hapur dhe në bashkëpunim; d) në vlerësimin e ndërsjellë;
- *synimet edukative të shumëfishta përkundrejt atyre të kufizuara në fushën e njohurive. Të parat* marrin parasysh kompleksitetin dhe ndryshimet që ndodhin në botën e sotme dhe mbështeten në angazhimin individual për të përmirësuar kushtet e jetës dhe për të zotëruar shprehitë e nevojshme për veprim.

Një prej kërkesave më të rëndësishme në fushën e mësimdhënies është bindja e mësuesit në aftësinë e nxënësve për të mësuar dhe që ai vetë është i aftë t'i mësojë ose t'i ndihmojë për të mësuar. Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin edhe aftësi të tjera të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimit të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm:

- aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit, duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tjerat;

- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballuar me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;
- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësim prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe debatuar haptazi për probleme të diktuar nga kurrikula e fshehtë.

5.1 Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike

Edukimi për qytetari demokratike nxit dhe nxitet nga një mjedis të nxëni demokratik në shkollë dhe nga një metodë që synon të përfshijë të gjithë shkollën, nga metodat e mësimdhënies dhe të të nxënit dhe nga pjesëmarrja e nxënësve, e stafit arsimor, e prindërve në marrjen e vendimit dhe sa më shumë të jetë e mundur në kurrikulën e arsimit formal dhe joformal.

Ai kërkon që nxënësit të njihen dhe të pranohen si subjekte të drejtash, nga njëra anë, dhe si bartës të drejtash, nga ana tjetër.

Edukimi për qytetari demokratike zgjerohet dhe mbështetet nga bashkëveprimi krijues ndërmjet institucioneve arsimore dhe të komunitetit, duke nënkuptuar edhe bashkëveprimin ndërmjet të nxënit formal dhe joformal. Si i tillë ai kërkon mbështetjen e duhur ligjore dhe financiare për zhvillime autonome në të gjitha nivelet.

Edukimi për qytetari demokratike duhet të zhvillohet duke vendosur partneritete ndërmjet aktorëve në edukimin për qytetari demokratike, duke vlerësuar pozitivisht kulturat dhe mënyrën e jetesës demokratike të rinisë dhe në vetë shprehjen dhe aspiratat e nxënësve dhe e të rinjve për t'u dëgjuar, duke e shndërruar këtë në bazë të edukimit për qytetari demokratike; duke ndërmarrë kërkime që kanë në bazë pjesëmarrjen dhe zbatimin në praktikë të nismave dhe risive në fushën e edukimit për qytetari demokratike, për trajnimin dhe zhvillimin e kurrikulave; duke nxitur informacionin për përdorimin e teknologjive të komunikimit në fushën e arsimit, duke i kushtuar vëmendje të veçantë vlerësimit përzgjedhës me kritereve të informacionit dhe mbështetjes së nismave e të të drejtës për të shfrytëzuar ICT në fushën e edukimit për qytetari demokratike; duke zhvilluar vetëdijen dhe praktikën e mishërimit të përgjegjesisë shoqërore;

Nxënësit me nevoja të veçanta

Programi i lëndës së qytetarisë duhet t'u krijojë mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motive, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. dhe të zhvillojnë mësimin në mënyrë të tillë që përputhet me stilet e të nxënit të nxënësve, veçanërisht të atyre me nevoja të veçanta.

Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të rezultateve të pritshme të të nxënit, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

5.2 Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore me të cilat përballet shoqëria. Ato i shërbejnë zhvillimit të kompetencave dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme. Në shumë aspekte, programi i lëndës së qytetarisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare, si:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave
- Zhvillimi i qëndrueshëm
- Mjedi
- Ndërvarësia
- Bashkëjetesa paqësore

Duke analizuar marrëdhëniet e shoqërisë në këndvështrimin e përgjegjësisë qytetare, nxënësi mëson të vendosë lidhje ndërmjet nevojave dhe përdorimit racional të burimeve. Ai ndërgjegjësohet për aspektet shoqërore të konsumit, për pasojat e globalizmit për shoqërinë dhe shpërndarjen e burimeve. Ky ndërgjegjësim e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë ndërvarësinë e ndërsjellë të mjedisit dhe të veprimtaria njerëzore. Në këtë mënyrë, programi ndihmon për edukimin për zhvillimin e qëndrueshëm dhe mjedisin.

Përmes studimit të vendeve dhe rajoneve të ndryshme, transferimit të të nxënës në vendin e tij, nxënësi ndërgjegjësohet për rolin e tij si qytetar. Kjo e ndihmon atë të jetë mendje hapur dhe të respektojë diversitetin. Nxënësi ndërgjegjësohet për të drejtat e tij, ndërvarësinë e njerëzve, konfliktet ndërkombëtare, dhe nevojën për të zhvilluar kulturën e paqes. Në këtë mënyrë ai jo vetëm kupton domethënien e veprimeve njerëzore në një vend të caktuar, por zgjedh qëndrimin e tij për çështjet globale. Programi kontribuon për edukimin e identitetit kombëtar, njohjen e kulturave, ndërvarësinë dhe bashkëjetesën paqësore.

- Lidhjet e lëndës së qytetarisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënit

Lënda e qytetarisë duhet të zhvillohet në lidhje të ngushtë me lëndët e tjera. Lënda e qytetarisë dhe lëndët e tjera duhet të ndihmojnë në mënyrë të ndërsjellë njëra-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të mund të realizohen si duhet edhe objektivat kryesorë të shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, Lënda e qytetarisë mund të shfrytëzojë informacionin dhe çështjet që trajtohen në lëndët e tjera për të sqaruar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë idetë e veta.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të shfrytëzojnë përmasën dhe këndvështrimin qytetar për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë

Shembuj

I. Historia dhe qytetaria

Lënda e historisë dhe ajo e qytetarisë kanë të përbashkët:

- **Konceptet:** për shembull pushteti, autoriteti, ligji, qeverisja, përfaqësimi, liria, etj.
- **Aftësitë dhe shprehjet:** për shembull përshkrimi, analiza, shpjegimi, diskutimi, kërkimi, interpretimi etj.

Qytetaria:

- u jep aktualitet më të madh çështjeve me të cilat merret historia. Në këtë mënyrë, ajo i ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e historisë për jetën e tyre të përditshme.

Si mund të realizohet lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe qytetarisë?

1. Së pari kjo lidhje mund të realizohet përmes përfshirjes të çështjeve, të fakteve, të ngjarjeve etj. të trajtuar në lëndën e historisë në kurrikulën e qytetarisë me kusht që përmasa e qytetarisë duhet:

- Të jetë çështja thelbësore e mësimi;
- Të lidhet me kurrikulën e qytetarisë.

2. Së dyti, objektivat mësimorë duhet të shprehen qartë dhe të jenë pjesë e kurrikulës kombëtare të qytetarisë. Kështu, lidhja ndërmjet tyre mund të realizohet përmes elementeve të mëposhtëm:

- **Konceptet:** Karakteristikat e koncepteve (si drejtësia, barazia, liria etj.) duhet të shpjegohen në kohë dhe në hapësirë, pra në kontekste konkrete historike, në të kaluarën dhe në të sotmen.
- **Tema:** Në disa mësimë mund të theksohet përmasa e qytetarisë, si për shembull, në çështjet e të drejtave të njeriut.
- **Fusha kurrikulare:** Rishqyrtimi i vazhdueshëm i çështjeve të tilla si demokracia etj., gjatë gjithë ciklit të shkollimit.
- **Përmasa vendore:** historia duhet të ndihmojë në rritjen e pjesëmarrjes qytetare në jetën e bashkësisë, për shembull, duke ndërmarrë projekte ku mund të përfshihen breza të ndryshëm.

3. Së treti, historia ndihmon në edukimin qytetar kur ajo përdoret në debatet për çështje dhe ngjarje të rëndësishme

II. Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria

1. Çfarë kanë të përbashkët Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria? Ato kanë të përbashkët:

- **Konceptet:** të drejtat e njeriut, bashkësia, ndërvlerësia etj.;
- **Përmbajtjen:** bota si bashkësi globale, sfidat e ndërvlerësive globale etj;
- **Temat:** strehimi, komunikimi etj.

2. Si mund të ndihmojë lënda e gjeografisë në trajtimin e çështjeve të lëndës së qytetarisë:

- Ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë ndikimin e veprimtarisë ekonomike tek njerëzit dhe te bashkësia ku jetojnë;
- Nxjerr në pah marrëdhëniet ndërmjet zhvillimeve vendore, kombëtare dhe globale;
- Nxjerr në pah mundësinë e qytetarëve për të ndikuar në jetën e bashkësisë dhe më gjerë;
- Shqyrton në gjerësi dhe në thellësi çështje të zhvillimit të qëndrueshëm;
- Nxit respektin për njerëz dhe kultura të tjera si dhe për mjedisin.

3. Në ç 'mënyrë lënda e qytetarisë ndihmon në zhvillimin e lëndës së gjeografisë? Qytetaria:

- Zbulon lidhjet e çështjeve me të cilat merret lënda e gjeografisë me jetën e përditshme të nxënësve dhe rrit interesin e tyre për to.
- Ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e lëndës së gjeografisë.
- Nxit të kuptuarit e çështjeve që lidhen me zhvillimin, për shembull, tregtinë e ndershme.
- Nxit nxënësit të marrin pjesë në zhvillimin e projekteve të ndryshme në bashkësinë ku jetojnë, për shembull, për çështje mjedisore.

5.3 Koha mësimore për tematikë për secilën klasë

Programi i lëndës së qytetarisë zhvillohet në 35 orë mësimore në vit. Programi specifikon orët e sugjeruara për secilën tematikë, për secilën klasë. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat apo projektet, vëzhgimet në natyrë, testimet e ndryshme. Përdoruesit e

programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë. Koha mësimore që i kushtohet njohurive të reja dhe që duhet të mbahet parasysh nga autorët e teksti është rreth 60%.

5.4 Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar: njohuritë, aftësitë dhe prirjet qytetare

Standardet e përmbajtjes së lëndës së edukimit qytetar përfshijnë tri elemente të ndërlidhur me njëri tjetrin: njohuritë, aftësitë intelektuale dhe ato të pjesëmarrjes dhe prirjet qytetare. Të marrë së bashku këta elementë përbëjnë bazën për zhvillimin e edukimit qytetar dhe për rrjedhojë edhe vlerësimi i arritjeve të nxënësve duhet të pasqyrojë nevojën për të vlerësuar shkallën e përvetësimit të këtyre tri elementëve nga nxënësit.

Njohuritë përbëjnë thelbin e sistemit të vlerësimit dhe në përgjithësi mishërohen në pyetjet të tilla si:

- Cili është thelbi i qytetarisë dhe i jetës qytetare në demokraci?
- Cilat janë bazat mbi të cilat ngrihet sistemi demokratik në vend?
- Si dhe në çfarë shkalle sistemi politik në vend bazohet në qëllimet, vlerat dhe parimet e demokracisë të pranuara gjerësisht nga shoqëria jonë?
- Cili është roli i qytetarit në demokraci? Etj.

Aftësitë intelektuale dhe ato pjesëmarrëse të edukimit qytetar përfshijnë **përdorimin** e njohurive për të menduar në mënyrë kritike dhe krijuese dhe **për të vepruar me efektshmëri** e në mënyrë të arsyeshme për të përballuar e zgjidhur sfidat e jetës demokratike në vend. Aftësitë intelektuale aftësojnë nxënësit të mësojnë dhe të zbatojnë njohuritë qytetare në funksionet e shumta dhe të ndryshme të qytetarit. Këto aftësi i ndihmojnë qytetarët të identifikojnë, të përshkruajnë, të shpjegojnë dhe të analizojnë informacionin dhe argumentet si dhe të vlerësojnë, marrin dhe mbrojnë qëndrime të caktuar për çështje të jetës publike. Aftësitë pjesëmarrëse aftësojnë qytetarët të monitorojnë dhe të ndikojnë jetën publike dhe atë

qytetare duke bashkëpunuar me të tjerët, duke formuluar dhe shprehur qartë idetë dhe interesat e tyre, duke bërë koalicione, kërkuar konsensus, duke bërë marrëveshje dhe duke menaxhuar konfliktet.

Elementi i tretë janë **prirjet qytetare** që quhen ndryshme edhe “prirje të zemrës” dhe që përshkojnë të gjitha aspektet e qytetarisë. Në një sistem demokratik ato kanë të bëjnë me të drejtat dhe me përgjegjësitë e individëve në shoqëri dhe me çuarjen përpara të idealeve të qeverisjes demokratike. Këtu përfshihen prirjet:

- për të qenë një anëtar i pavarur i shoqërisë;
- për të respektuar vlerat individuale dhe dinjitetin njerëzor;
- për të marrë përsipër përgjegjësitë personale, politike dhe ekonomike të qytetarit;
- për t’iu bindur “rregullave të lojës”, si pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimit të të drejtave të minoriteteve;
- për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirinformuar, të arsyeshme dhe të efektshme;
- për të nxitur dhe mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

5.4.1 Aftësitë intelektuale

Këto aftësi mund të ndahen ose grupohen si vijon:

1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar.
2. Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar.
3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara.

1. Aftësia për të identifikuar dhe përshkruar

- ***Të identifikosh*** do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (për shembull ministrat ose jo të prekshme (për shembull koncepte të tilla si drejtësia, barazia etj.). Të identifikosh diçka do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.
- ***Të përshkruash*** do të thotë dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

Pra ***të identifikosh*** ose ***të përshkruash*** në fushën e edukimit qytetar, për shembull, do të thotë:

- Të identifikosh koncepte kryesore të demokracisë si kushtetuta, qeverisje demokratike etj..
- Të dallosh për shembull: degët kryesore të pushtetit, format e ndryshme të qeverisjes, institucionet qeveritare nga ato joqeveritare etj.
- Të identifikosh individë, simbole, institucione si udhëheqës të shquar, simbole kombëtare etj.
- Të identifikosh ide dhe koncepte si: të drejtat e fëmijëve, të grave, shoqëri civile, patriotizëm etj.
- Të përshkruash funksione dhe procese si kontrolli ligjor i pushtetit, hartimi i politikës arsimore etj.
- Të identifikosh origjinën historike, për shembull të ditëve të caktuara historike ose të festave kombëtare, si 7 dhe 8 marsi, dita e të drejtave të fëmijës etj.
- Të klasifikosh sipas tipareve për shembull demokracia liberale, demokracia jo liberale etj.
- Të përshkruash prirjet për shembull, të pjesëmarrjen e njerëzve në votim, shkallën e emigrimit të inteligjencës shqiptare, ndikimin e kulturës evropiane në atë shqiptare përmes emigrantëve etj.

2. Aftësia për të shpjeguar dhe analizuar

- Të **shpjegosh** do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, për shembull, shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.
-
- Të **analizosh** do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

Pra të **shpjegosh** ose të **analizosh** në fushën e edukimit qytetar, për shembull, do të thotë:

- Të shpjegosh funksionimin e gjërave për shembull, të sistemit elektoral.
- Të analizosh arsyet për veprime, ngjarje ose prirje të caktuara, për shembull, të miratimit të ligjit të legalizimit të ndërtimeve pa leje në disa zona, të rënies së shkallës së pjesëmarrjes së njerëzve në procesin e votimit etj.
- Të shpjegosh shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve dhe dukurive, për shembull, të ligjit të heqjes së dënimit me vdekje në Shqipëri etj.
- Të analizosh arsyet ose motivet, për shembull, për përdorimin e gjuhës së emocioneve, veçanërisht gjatë fushatave elektorale etj.
- Të krahasosh për shembull shkallën e mbrojtjes së interesave të minoriteteve në demokracitë liberale dhe në ato jo liberale etj.
- Të interpretosh kuptimin ose rëndësinë e ngjarjeve, të ideve ose të dukurive, për shembull, të miratimit të një ligji të caktuar, të kalimit në sistemin 9-vjeçar të arsimit të detyruar etj.

3. Aftësia për të vlerësuar, marrë dhe mbrojtur qëndrime të caktuara

Këto aftësi janë të rëndësishme pasi i ndihmojnë qytetarët të vlerësojnë çështje të jetës qytetare, të gjykojnë për to dhe të diskutojnë me të tjerët për qëndrimet e tyre.

- Të **vlerësosh** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar për shembull për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.
- **Të marrësh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.
- **Të mbrosh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Pra, të vlerësosh, të marrësh ose të mbrosh një qëndrim të caktuar do të thotë:

- Të sfidosh argumente që vlerësohen si jo të arsyeshëm për shembull, përdorimi i emrave fyese, sulmet personale, nënkuptimet etj.
- Të vlerësosh vlefshmërinë e akordimeve, të analogjive dhe të dhënave, për shembull, burimet e të dhënave, kohezioni logjik, përdorimi i duhur i analogjive etj.
- Të japësh të dhëna për të mbështetur ose hedhur poshtë, për shembull, besueshmëria e fakteve, përshtatshmëria e fakteve, kontradiktat ndërmjet llojeve të ndryshme të të dhënave etj.
- Të parashikosh pasojat e mundshme, për shembull, vlera e parashikimit, shkalla e mundësisë, krahasimi i me shembuj të të kaluarës etj;
- negativisht, kosto monetare përkundrejt vlerave shoqërore;
- Të zgjedhësh një qëndrim të caktuar nga alternativat ekzistuese, për shembull, analiza e qëndrimeve ekzistuese, gjykimi i qëndrimeve duke përdorur kriteret e duhura;
- Të krijosh një qëndrim të ri, për shembull, të dallosh idetë më të mira nga alternativat ekzistuese, harmonizimi i elementeve përbërëse në një mënyrë të caktuar;
- Të mbrosh një qëndrim të caktuar, për shembull, përputhja me vlerat dhe parimet themelore, kosto që nuk mbështetet ose kalohet nga fitimi, alternativa më e mirë ose më e keqe e kundërshtueshme etj.

- T'u përgjigjesh argumenteve të kundërta, për shembull citimi i argumenteve të përshtatshme, kundërshtimi i gjuhës së emocioneve etj.; marrja parasysh e rastit më të mirë që kundërshton pikëpamjet personale.

4. Aftësitë pjesëmarrëse

Këto aftësi vlerësohen shumë të rëndësishme për të pasur qytetarë të mirinformuar, të efektshëm dhe të përgjegjshëm. Ato mund të grupohen si aftësi që lidhen me ndërveprimin, monitorimin dhe ndikimin. Kjo do të thotë se edukimi për qytetarinë demokratike nuk duhet të trajtojë vetëm çështjet fitimit të njohurive dhe të aftësive intelektuale, por edhe të çështjeve që lidhen me zhvillimin e aftësive të nevojshme për të patur një pjesëmarrje cilësore dhe të përgjegjshme në proceset politike dhe në shoqërinë civile.

Grupimet e mëposhtme kanë të bëjnë me aftësi të qytetarit për të bashkëvepruar me efektshmëri me të tjerët në një kontekst të caktuar politik ose shoqëror.

- Ndërveprimi*** ka të bëjë me aftësitë që u nevojiten qytetarëve për të komunikuar dhe bashkëvepruar me të tjerët. Të ndërveprosh do të thotë të jesh i përgjegjshëm për të tjerët. Të ndërveprosh do të thotë të pyesësh, të përgjigjesh, të marrësh vendime qytetare, të ndërtosh koalicione, të menaxhosh konflikte në mënyrë paqësore dhe të drejtë.
- Mbikëqyrja*** e politikës dhe e qeverisjes nënkupton aftësitë që u nevojiten qytetarëve për të ndjekur menaxhimin e çështjeve nga proceset politike dhe nga qeveria. Të mbikëqyrësh veprimtarinë e qeverisë dhe menaxhimin e çështjeve publike është thelbësore për një pjesëmarrje qytetare cilësore dhe të mençur.
- Të ndikosh*** do të thotë të jesh i pajisur me aftësitë e nevojshme për të ndikuar proceset politike dhe qeverisëse sinë nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal ose komuniteti.

Të **ndërveprosh** do të thotë të jesh i aftë të punosh në grupe të vogla dhe komitete, të mbledhësh informacion, të shkëmbesh opinione, të hartosh plane veprimi;

Të **mbikëqyrsh** politikën dhe qeverisjen ka të bëjë me aftësitë e qytetarëve për të ndjekur në proces trajtimin e çështjeve të ndryshme nga qeveria dhe vetë procesi politik. Mbikëqyrja e veprimtarisë së qeverisë ka rëndësi për qytetarin që dëshiron të marrë pjesë në mënyrë të kualifikuar në çështjet politike.

Të **ndikosh**, do të thotë të kesh aftësitë e duhura për të ndikuar proceset e politikës dhe të qeverisjes në nivel qendror ashtu edhe në nivel lokal.

A. Ndërveprimi

Të ndërveprosh do të thotë të jesh i aftë:

- Të punosh në grupe të vogla, të mbledhësh informacion, të shkëmbesh opinione, të hartosh plane veprimi.
- Të dëgjosh, të mbledhësh informacion, ide dhe këndvështrime të ndryshme.
- Të diskutosh për çështje të interesit publik në mënyrë të mirë informuar, të përgjegjshme dhe qytetare në shkollë, në lagje, në bashkësi, me shokët, me fqinjët etj.
- Të ndërtosh koalicione me individë ose grupe që ndajnë të njëjtat pikëpamje për të nxitur politika dhe kandidatë që do t'i vënë ato në jetë.
- Të menaxhosh konfliktet përmes ndërmjetësimit, negocimit, kompromisit, konsensusit etj.
- Të kryesh shërbime në shkollë dhe në komunitet, si përfaqësues ose drejtues i zgjedhur, të organizosh forume për çështje publike, të punosh me organizata të ndryshme etj.
- Të përdorësh burimet e medias për të marrë informacion, për të shkëmbyer ide dhe për të mbrojtur ose përkrahur politika të caktuara publike.
- Të diskutosh për çështje publike si kujdesin shëndetësor, punësimin, mjedisin etj.

- Të vlerësosh argumentet dhe qëndrimet e të tjerëve për vlefshmërinë e tyre dhe jo për personin që i shpreh ato.
- Të qëndrosh i qetë ndaj pikëpamjeve të kundërta me të tuat etj.

B. Mbikëqyrja

Të mbikëqyrësh do të thotë të jesh i aftë:

- Të dëgjosh me kujdes qytetarët e tjerë, funksionimin e organizmave publikë dhe raportet e medias.
- Të pyesësh zyrtarët, ekspertët dhe të tjerët për të marrë informacion dhe përcaktuar përgjegjësitë.
- Të ndjekësh çështje publike në media, duke përdorur burime të ndryshme informacioni, si bibliotekën, telefonin, radion, TV, gazetat etj.
- Të mbledhësh dhe të analizosh informacionin e marrë nga qeveritarët dhe institucionet qeveritare, grupet e interesit, organizatat e ndryshme etj.
- Të ndjekësh takimet publike, për shembull, këshillat e nxënësve, të bashkësisë, bordet e shkollës etj.
- Të intervistosh njerëz të njohur për çështjet qytetare.
- Të përdorësh burime elektronike për të marrë dhe shkëmbyer informacion.

C. Ndikimi

Të *ndikosh* do të thotë të jesh i aftë:

- Të informosh të tjerët, për shembull t'u japësh të dhëna faktike për çështje të ndryshme qeveritarëve, hartuesve të ligjeve etj.;

- Të bësh peticione, d.m.th. të tërheqësh vëmendjen e organeve përfaqësuese për ankime ose ndryshime të mundshme të dëshiruara në fushën e politikës publike, të mbledhësh firma etj.;
- Të shkruash letra që trajtojnë çështje të interesit të përbashkët;
- Të flasësh dhe të dëshmosh përpara organeve publike;
- Të përkrahësh ose të kundërshtosh kandidatë ose qëndrime të ndryshme që lidhen me çështje publike;
- Të marrësh pjesë në jetën qytetare dhe në grupe politike, për shembull, në qeveri studentore etj.;
- Të përdorësh pikëpamjet më të përparuara të medias për çështjet publike, për shembull, duke marrë pjesë në diskutime të çështjeve publike, duke shkruar artikuj në gazeta ose revista, duke shfrytëzuar radion ose programet televizive për të shprehur opinionin për çështje të interesit të përbashkët etj.

5.4.2 Prirjet qytetare

Këto kanë të bëjnë me ato elemente të karakterit personal dhe publik që janë thelbësore për ruajtjen dhe zhvillimin e demokracisë.

Këto prirje zhvillohen ngadalë, si rrjedhojë e procesit të të nxënies dhe të përvojës që individi fiton në jetën e tij në familje, në shkollë, në bashkësi dhe gjatë pjesëmarrjes së tij në jetën qytetare. Në këtë proces, dhe përmes këtyre përvojave individi arrin në përfundimin se demokracia kërkon përgjegjësinë e vetëqeverisjes së secilit dhe se askush nuk mund të ekzistojë pa tjetrin. Tiparet e karakterit personal të individit të tilla si përgjegjësia morale, vet disiplinë, respekti për vlerat e individit dhe të dinjitetit njerëzor janë thelbësore për mirëqenien e shoqërisë dhe të demokracisë.

Demokracia nuk mund t'i plotësojë qëllimet e saj nëse qytetarët nuk janë të prirur të marrin pjesë tërësisht në jetën publike të shoqërisë, Tiparet e karakterit publik të tilla si gjallëria qytetare, qytetari, respekti për ligjin, mendja kritike dhe vullneti për të dëgjuar, për të biseduar, për të arritur kompromise janë të domosdoshme për mirëqenien e shoqërisë.

Prirjet qytetare që ndihmojnë në efektshmërinë politike të individit, funksionimi i shëndetshëm i sistemit politik, ndjenja e dinjiteti dhe e vlerës dhe e mira e përgjithshme përfshin:

1. Qenien si një anëtar i pavarur i shoqërisë, që do të thotë:

- të marrësh pjesë vullnetarisht në standarde sjelljeje të vetëvendosura në vend të kërkesës për t'iu bindur kontrolleve nga jashtë;
- të pranosh përgjegjësinë e pasojave të tua;
- të plotësosh detyrimet morale dhe ligjore të anëtarit të shoqërisë.

2. Marrjen përsipër të përgjegjësisë personale, politike dhe ekonomike të një qytetari, që do të thotë:

- të kujdesesh për veten.
- të mbështetësh familjen tënde dhe të kujdesesh për mirëqenien dhe edukimin e fëmijëve të tu.
- të jesh i mirinformuar për çështjet publike, të votosh, të kryesh shërbime të ndryshme në bashkësi etj.

3. Respektimin e vlerave individuale dhe të dinjitetit njerëzor që do të thotë:

- të trajtosh secilin me respekt,
- të dëgjosh mendimin e të tjerëve,
- të marrësh parasysh të drejtat dhe interesat e të tjerëve,

- të pranosh parimin e sundimit të shumicës,
- të respektosh të drejtat e minoriteteve etj.

4. Pjesëmarrjen në çështjet qytetare duke qenë i mirinformuar, në mënyrë të arsyeshme dhe qytetare që do të thotë:

- të informohesh përpara se të votosh ose të marrësh pjesë në një debat publik,
- të marrësh përsipër drejtimin kur kërkohet,
- të vlerësosh nëse dhe kur është e domosdoshme që dëshirat dhe interesi personal t'i nënshtrohen interesit të përgjithshëm,
- të vlerësosh nëse dhe kur detyrimet morale ose parimet kushtetuese kërkojnë heqjen dorë nga disa kërkesa qytetare.

5. Nxitjen dhe zhvillimin e shëndetshëm të demokracisë në vend, që do të thotë:

- të jesh gjithmonë i informuar dhe i vëmendshëm ndaj çështjeve publike;
- të njohësh parimet e demokracisë;
- të monitorosh shkallën në të cilën veprimtaria e politikanëve dhe e institucioneve qeveritare përputhet me parimet kushtetuese dhe të marrësh masat e duhura në rast se mungon kjo përputhje;
- të përpiqesh në rrugë paqësore dhe të ligjshme për të ndryshuar ligjet që mendohen të papërshtatshme ose të padrejta.

Vlerësimi i prirjeve qytetare të nxënësve të përqendrohet në pyetje që kanë të bëjnë me njohjen e rëndësisë që kanë këto prirje për demokracinë.

Vlerësimi në asnjë mënyrë nuk duhet të përfshijë pyetje që kanë të bëjnë me vlerat dhe prirjet vetjake të nxënësve të vlerësuar.

Për këtë arsye, pyetjet që lidhen me prirjet qytetare të lidhen me njohuritë dhe aftësitë intelektuale. Për shembull, nxënësit mund t'i kërkohej të përshkruajë rëndësinë e dëgjimit me respekt të mendimeve dhe opinioneve të të tjerëve. Po kështu, nxënësve mund t'u matet aftësia për të vëzhguar dhe për të zbuluar shkallën e përputhjes së veprimtarisë së qeveritarëve ose të institucioneve qeverisëse me parimet kushtetuese.

Fitimi i njohurive, i aftësive dhe zhvillimi i prirjeve qytetare realizohen në kushte të ndryshme, si: shtëpi, shkollë, bashkësi, shtet, rajon e më gjerë. Të gjitha këto përbëjnë edhe fushat kryesore në të cilat jo vetëm fitohen njohuritë dhe aftësitë, por edhe zbatohen ato në praktikë.

6 MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënës në fushën “Shoqëria dhe mjedisi” ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj.

Ndërsa mësuesi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues, ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë akses në burimet e ndryshme të të nxënës. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, objekte të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, harta, plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizivë, etj. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK

- Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
- Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet Web për njohuri për shoqërinë;
- Përdorimi i CD-ROM për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion;
- Organizimi dhe prezantimi i të dhënave duke përdorur tipa të ndryshëm software;
- Përdorimi i simulimeve software;
- Përdorimi i grafikëve software;
- Paraqitja grafike e të dhënave.